

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

ПЕТРЕНКО Лариса Михайлівна

УДК 377.091.113:005.336.2:002:004

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА РОЗВИТКУ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ –2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України.

Науковий консультант - доктор педагогічних наук, доцент
Свистун Валентина Іванівна,
Інститут професійно-технічної освіти Національної
академії педагогічних наук України, лабораторія
управління ПТО, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Олійник Віктор Васильович,
Державний вищий навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук
України», ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Десятов Тимофій Михайлович,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, кафедра загальної
педагогіки і психології, завідувач;

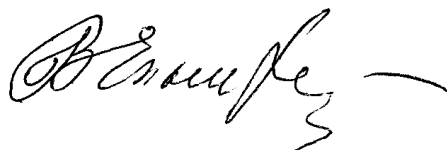
доктор педагогічних наук, професор
Спірін Олег Михайлович,
Інститут інформаційних технологій і
засобів навчання Національної академії
педагогічних наук України, заступник
директора з наукової роботи.

Захист відбудеться «23» жовтня 2014 р. об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.458.01 в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України за адресою: Чапаєвське шосе, 98-а, м. Київ, 03045.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (Чапаєвське шосе, 98-а, м. Київ, 03045).

Автореферат розісланий «23» вересня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. В. Єльнікова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація стратегічних завдань розвитку професійно-технічної освіти (ПТО), задекларованих у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., залежить від професійної підготовленості компетентних менеджерів освітньої галузі, управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно в умовах кризового стану суспільства, приймати управлінські рішення в усіх сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси, зокрема інформаційні. Їм доводиться не тільки вивчати результати навчально-виховного процесу, але й досліджувати ринок освітніх послуг, чинники, що впливають на розвиток регіону (демографічна ситуація, географічні особливості, галузі економіки, традиції тощо). Певні корективи в управлінську діяльність керівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) вносить ринок праці, який вимагає маркетингових досліджень, нових форм взаємодії та співробітництва, вдосконалення комунікацій. У зв'язку з цим особливої значущості в управлінні педагогічним колективом набувають уміння і навички раціонального пошуку та якісно-сміслової обробки інформації з використанням методів аналізу і синтезу, що свідчить про необхідність розвитку інформаційно-аналітичної компетентності (ІАК) керівного персоналу ПТНЗ.

Відтак, в епоху експоненціального зростання інформації, інтенсивного поширення інформаційних технологій в освіті, виробництві та сфері послуг виникла потреба в узагальненні сучасного знання й уявлення про інформаційно-аналітичну компетентність як інтегровану характеристику керівників ПТНЗ, що актуалізовує дослідження теорії і методики її розвитку.

Упродовж останніх років предметом уваги дослідників країн близького та далекого зарубіжжя (О. Гайдамак, О. Єлчанінова, Г. Єльнікова, Ю. Конаржевський, І. Корнеєва, О. Назначило, В. Омельченко, В. Радкевич, Ю. Фомін, Д. Фулер, Х. Хершген та ін.) є окремі аспекти проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників, менеджерів та інших фахівців. Вітчизняні учені Н. Гайсинюк, Н. Зінчук, І. Савченко, В. Ягупов виявляють свою зацікавленість до цієї проблеми в контексті підготовки фахівців у системі професійної освіти. Результати їхніх досліджень представлені окремими статтями. Вчені О. Алфеева, В. Афанасьєв, Т. Богданова, Л. Брескіна, Н. Гайсинюк, Р. Гуревич, О. Діденко, С. Зайцева, І. Зімня, Ю. Казаков, Л. Карташова, Г. Козлакова, І. Кузнецов, І. Малицька, О. Морєва, Л. Панченко, Т. Поясок, І. Пустиннікова, Н. Рижова, Н. Сляднева, Н. Стрекалова, О. Трофімов та ін. зробили вагомий внесок у вивчення проблеми формування інформаційної культури як складової частини загальної культури особистості та системної характеристики людини.

Питання впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки фахівців досліджують О. Григор'єва, М. Жалдак, Г. Селевко, С. Сисоєва, О. Спирін, О. Тарасенко, Л. Тучкіна, В. Фомін, Л. Шелехова та ін. Інноваційні компетентісно орієнтовані технології обґрунтували Н. Морєва, Н. Савіна, О. Сидоренко, К. Фопель. Створенню інформаційних систем управління в галузі освіти присвячені наукові праці В. Бикова, В. Луначека. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом

обґрунтована в дисертації Л. Калініної. Проблема розвитку інформативної, інформаційної, інформаційно-комунікаційної компетентностей в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівників навчальних закладів порушена в наукових працях Т. Балашової, Р. Вдовиченко, О. Гагаріної, К. Гораш, Т. Десятова, Н. Ничкало, В. Олійника, І. Рижової та ін.

Необхідність формування і розвитку системного мислення в сучасних фахівців, зокрема менеджерів, на основі розвитку умінь і навичок аналітико-синтетичної переробки інформації обґрунтована в наукових працях вітчизняних і зарубіжних філософів, соціологів та футурологів: В. Андрущенко, М. Вашекіна, Р. Гранта, У. Демінга, К. Корсака, В. Кременя, П. Макларена, О. Малюти, Ю. Москвича, Е. Тоффлера, П. Фрейре та ін. Вплив інформаційно-аналітичної компетентності на розвиток професіоналізму управлінців розкрито в науковому доробку Л. Абдаліної, А. Абдуллоєва, А. Деркача, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, Т. Ломтевої та ін. Водночас малодослідженими залишаються важливі проблеми теорії і методики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, зокрема обґрунтування її змісту, методики й технологій розвитку. Цій проблемі не приділяється належна увага в системі підвищення кваліфікації управлінського складу ПТНЗ та методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів у міжкурсовий період. Зокрема відсутні програми, навчально-методичне забезпечення, не розроблено критерії, показники та рівні розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ. Існує потреба в рекомендаціях щодо вибору та впровадження сучасних форм і методів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ як у системі методичної роботи, так і в самоосвітній діяльності.

Поряд із незаперечними досягненнями у сфері підвищення кваліфікації керівного персоналу та методичної роботи щодо розвитку інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь і навичок як атрибуту управлінської компетентності, подальший розвиток цієї діяльності стримується внаслідок недостатньої вирішеності завдань розроблення теорії і методики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ.

Отже, нові вимоги до якості управлінської діяльності в галузі ПТО, аналітичний огляд наукової літератури з проблем управління ПТНЗ, ознайомлення зі станом їх розв'язання в педагогічній практиці уможливив виявлення основних суперечностей, що актуалізували необхідність теоретико-методичного обґрунтування розвитку інформаційно-аналітичної діяльності керівників ПТНЗ із принципово нових позицій. Це суперечності між:

- вимогами, що ставляться державою до професіоналізму керівників ПТНЗ на сучасному етапі інформатизації освітнього простору – і рівнем їхньої підготовленості до інформаційно-аналітичної діяльності в системі управління педагогічним колективом;

- потребою системи професійно-технічної освіти в керівниках ПТНЗ із розвиненою інформаційно-аналітичною компетентністю – і недостатньою розробленістю методик і технологій, які цьому сприяли б;

- необхідністю постійного вдосконалення інформаційно-аналітичних теоретичних і практичних знань, умінь і навичок керівників ПТНЗ – та

недостатньою розробленістю системи розвитку їхньої інформаційно-аналітичної компетентності;

– потребою в організації самостійного розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ – і недостатнім навчально-методичним забезпеченням цього процесу.

Важливість формування ІАК керівників ПТНЗ та недостатня розробленість відповідної проблеми в педагогічній теорії і практиці зумовили вибір теми дослідження – **«Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження виконувалася відповідно до НДР лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України «Педагогічні засади децентралізації управління професійно-технічною освітою» (РК № 0109U001189) та лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» «Інформаційно-аналітичне забезпечення модернізації професійно-технічної освіти в умовах ринку праці» (РК № 0109U001192). Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 9 від 29 листопада 2010 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29.03.2011 р.).

Мета дослідження полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні і розробленні системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів та експериментальній перевірці її результативності.

Для реалізації мети визначено такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності в науковій літературі та педагогічній практиці.
2. Здійснити структурно-семантичний аналіз базових понять дослідження та виявити особливості інформаційно-аналітичної діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів.
3. Визначити структуру, розкрити зміст та розробити модель інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.
4. Теоретично обґрунтувати концепцію, систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів та виокремити найбільш значущі організаційно-педагогічні умови їх упровадження.
5. Визначити наукові підходи до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.
6. Визначити науково-методичні основи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів професійно-технічної освіти.
7. Створити та апробувати комплекс навчально-методичного забезпечення розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

8. Експериментально перевірити результативність системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Об'єкт дослідження – розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Предмет дослідження – система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Методи дослідження. Відповідно до мети та для вирішення завдань використано такі методи:

– *теоретичні*: аналіз наукових досліджень з філософії, соціології, управління і менеджменту – для встановлення суті, змісту і структури ІАК; дедукція та індукція – для визначення концептуальних засад дослідження; структурно-системний аналіз для забезпечення комплексності обґрунтування концепції розвитку ІАК керівників ПТНЗ; синтез та узагальнення – для обґрунтування методологічних і методичних основ дослідження; функціонально-структурний аналіз – для систематизації етапів розгортання розвитку ІАК керівників ПТНЗ і метод фокальних об'єктів – для відбору її змісту та експертної оцінки; інваріантне моделювання ІАК керівників ПТНЗ – для обґрунтування теоретичних засад та розроблення системи її розвитку; формалізація, узагальнення – для обґрунтування понятійного апарату дослідження та формулювання висновків і рекомендацій;

– *емпіричні*: праксиметричні (вивчення та аналіз педагогічного досвіду розвитку ІАК керівників ПТНЗ); діагностичні (анкетування, бесіда, тестування, інтерв'ювання) – для виявлення рівня розвиненості ІАК керівників ПТНЗ, обсерваційні (пряме і непряме спостереження) – для виявлення та збагачення досвіду використання арсеналу методів пошуку та аналітико-синтетичного оброблення інформації, експериментальні (констатувальний, формувальний, рефлексивно-оцінний етапи педагогічного експерименту) – для узагальнення знань про структуру і зміст ІАК та перевірки ефективності системи розвитку ІАК керівників ПТНЗ; метод проблемно-резервного аналізу – SPOT – для вичленення пріоритетних проблем, зіставлення сильних і слабких сторін розробленої технології розвитку ІАК керівників ПТНЗ, виявлення труднощів, які можуть виникнути при запровадженні інновацій у діяльність обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО, знаходження зовнішніх і внутрішніх резервів); *статистичні* (кількісний та якісний аналіз) – обчислення коефіцієнта ефективності розвитку ІАК керівників професійно-технічних навчальних закладів ($K_{\text{еф. розв. ІАК}}$); метод аналізу ієрархій – для визначення найбільшої практичної значущості та вагомості організаційно-педагогічних умов розвитку ІАК керівників ПТНЗ у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО; непараметричний критерій G-знаків – для порівняння змін у стані розвитку досліджуваної ознаки; параметричний t-критерій – з метою оцінки достовірності відмінностей середніх значень у залежних вибірках.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше*:

– розроблено концепцію розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, спрямовану на постійне вдосконалення в керівників ПТНЗ інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь і навичок

використання ефективних технологій пошуку, збереження, обробки інформації на якісно новому рівні; оволодіння різними методами аналізу інформації про стан справ у керованому об'єкті та методами її синтезу для підготовки і прийняття управлінського рішення засобами комунікації;

– теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, що відображає динаміку цього процесу через реалізацію компонентів: концепцію як сукупність поглядів про розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ у системі методичної роботи; організацію (мета і завдання, принципи та наукові підходи, діагностика рівнів розвиненості, відбір і структурування змісту, розроблення навчально-методичного забезпечення, методика, критерії і параметри оцінювання розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ) та виконання (сукупність організаційно-педагогічних умов для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, організація груп для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності через створення електронного портфоліо, обрання засобів комунікації керівників ПТНЗ);

уточнено суть поняття «інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів», під якою розуміємо системну багатофакторну поліфункціональну якість, що характеризується набором інформаційних і аналітико-синтетичних і комунікаційних знань, умінь, навичок, здатностей, способів мислення і ставлень, що дає можливість виявляти і вирішувати проблеми, характерні для управлінської діяльності в системі професійно-технічної освіти;

– визначено критерії розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ (когнітивний, функціональний і особистісно-ціннісний), що встановлюють зв'язки між усіма її компонентами як системи і розкриваються через якісні показники;

– розроблено ієрархічну модель забезпечення організаційно-педагогічних умов розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, котра ілюструє найбільш значущі з них для першочергового впровадження в систему методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО;

– обґрунтовано методичні основи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, що включають: програму, розроблену на модульній основі (теоретичний, практичний і творчий модулі); традиційні організаційні форми (лекції, конференції, науково-практичні семінари, методичні семінари, консультації) у поєднанні з інноваційними (симпозіум, відкрита дискусія, лабораторія, тренінг, воркшоп, онлайн-спілкування, електронний семінар, фокусоване складання списку основних ідей, пов'язаних із темою заняття, схема-колаж за матеріалами лекції, самостійної роботи з інформацією, електронний портфоліо), методи (кейс-стаді, проектування), а також технології (розвитку критичного мислення, інформаційно-комунікативні, електронний портфоліо);

удосконалено зміст методичної роботи з розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, побудований на модульній основі, і передбачає врахування вітагенного й професійного досвіду керівників ПТНЗ;

подальшого розвитку дістало положення щодо:

– ролі інноваційних методів і технологій у стимулюванні розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні з них доведені до конкретних методичних розробок і рекомендацій; базові ідеї і положення дослідження реалізовані через зміст педагогічного проекту «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів», у якому відображено цілі, завдання, програму розвитку ІАК керівників ПТНЗ, розроблену на модульній основі; комплекс практичних завдань. Запроваджено нові форми методичної роботи, а саме: онлайн-консультування, електронний семінар, skype-конференція. Створено навчально-методичний комплекс для забезпечення розвитку ІАК керівників ПТНЗ, що складається з навчально-методичного посібника «Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: алгоритми ефективної діяльності» та авторського блогу «Керівник професійно-технічного навчального закладу».

Розроблена в процесі дослідження педагогічна технологія розвитку ІАК керівників ПТНЗ, а також діагностичний інструментарій, організаційно-педагогічні умови впровадження в систему методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО мають достатній ступінь відтворення результатів і можуть бути використані в системі безперервної освіти та освіти дорослих, підвищення кваліфікації керівного персоналу в міжкурсовий період, у підготовці магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом» у галузі ПТО.

Обґрунтовані в дослідженні результати **впроваджено** в систему методичної роботи обласних навчально-методичних центрів ПТО: у Вінницькій (довідка № 38 о/а від 06.09.2013 р.), Закарпатській (довідка № 87 від 27.08.2013 р.), Луганській (довідка № 3/236 від 12.06.2013 р.), Полтавській (довідка № 96 від 06 вересня 2013 р.), Черкаській (довідка № 146/1 від 23.08.2013 р.) областях, науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області (довідка № 01–194 від 11.06.2013 р.); в управлінську діяльність керівників Ужгородського вищого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 86 від 27.08.2013 р.); Державного закладу освіти «Центр професійно-технічної освіти № 2» м. Харкова (довідка № 79 від 19.06.2013 р.); Державного навчального закладу «Краснолуцький центр професійно-технічної освіти» (довідка № 01-15/246 від 13.06 2013 р.), Луганського центру ПТО (довідка № 176 від 12.06.2013 р.), Люботинського професійного ліцею залізничного транспорту (довідка № 70 від 17.06.2013 р.), Полтавського політехнічного ліцею (довідка № 95 від 06.06. 2013 р.); Черкаського професійного будівельного ліцею (довідка № 869 від 11.09.2013 р.); Черкаського професійного автодорожнього ліцею (довідка № 889 від 13.09.2013 р.); Вінницького міжрегіонального вищого

професійного училища (довідка № 106 від 02.10. 2013 р.); Квасилівського професійного ліцею (довідка № 109 від 09.10.2013 р.); Рівненського вищого професійного училища ресторанного сервісу і торгівлі (довідка № 142 від 01.10.2013 р.); Бурштинського торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 576 від 21.11.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії [60] особистим внеском дисертанта є розділ «Децентралізація управління професійно-технічними навчальними закладами – імператив державної регіональної політики», в якому розкрито суть і зміст децентралізації управління ПТНЗ. Особистим внеском автора до монографії [64] є також розділ «Структурування інформації в управлінні якістю підготовки кваліфікованих робітників», в якому розкрито основні принципи відбору і структурування інформації в управлінні якістю підготовки кваліфікованих робітників. У методичному посібнику «Професійна освіта і навчання в Україні: сучасні технології управління», опублікованому у співавторстві з А. Козаком і С. Коваленком, особистим внеском дисертанта є обґрунтування соціально-педагогічних умов управління вищими професійними училищами в контексті розвитку регіону. У статті [34] у співавторстві з Г. Мамоною автору належить визначення, обґрунтування, систематизація організаційно-педагогічних умов розвитку ІАК керівників ПТНЗ та встановлення зв'язків між ними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях:

міжнародних: «Управління в освіті» (Львів, 2011); «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві» (Луцьк, 2011); «Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи ХХІ століття» (Київ, 2011); «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти» (Тернопіль, 2011); «Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця» (Ялта, 2011); «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України: стан та перспективи» (Київ, 2011); «Європейський простір вищої освіти як основа розвитку суспільства знань» (Рівне, 2011); «Новые информационные технологии в образовании для всех: учебные среды» (Київ, 2011); «Системний аналіз. Інформатика. Управління» (Запоріжжя, 2012); «Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі» (Кривий Ріг, 2012); «Иновация, качество, образование и развитие» (Баку, Азербайджан, 2012); «Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя» (Одеса, 2012); «Стратегія якості у промисловості і освіті» (Варна, Болгарія, 2012); «Ольвійський форум – 2012: стратегії України в геополітичному просторі» (Севастополь, 2012); «Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры» (Дніпропетровськ, 2012); «Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти» (Рівне, 2012);

всеукраїнських: «Сучасні проблеми підготовки фахівців до соціальної та культурної діяльності» (Київ, 2011); «Педагогічні проблеми забезпечення якості професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції» (Павлоград, 2011); звітних науково-практичних конференціях Інституту професійно-технічної освіти НАПН

України (Київ, 2011; 2012; 2013); «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2011); «Система роботи ПТНЗ з формування професійно-мобільного кваліфікованого робітника» (Кривий Ріг, 2011); «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі» (Київ, 2011); «Науково-методичне забезпечення розвитку професійно-технічної освіти у контексті вимог сучасних потреб економіки та суспільства» (Київ, 2012); «Кіберагресія: психолого-педагогічні та кібернетичні проблеми безпеки» (Луганськ, 2012); «Роль соціального партнерства у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників» (Київ, 2013); «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив» (Київ, 2013); «Традиції та новації сучасної освіти в Україні» (Сімферополь, 2013);

міжнародному науково-практичному симпозиумі «Междисциплинарные исследования в науке и образовании» (Київ, 2012);

міжнародних наукових читаннях, присвячених пам'яті академіка Сергія Яковича Батишева (Київ, 2011); «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві» (Луцьк, 2013); «Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі» (Полтава, 2013);

міжнародних Чепанівських психолого-педагогічних читаннях (Київ, 2012);

науково-практичних та науково-методичних семінарах: «Інноваційні форми роботи керівних працівників» (Золотоноша, 2011); «Система підвищення функціональної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів» (Київ, 2011); «Система роботи ПТНЗ з формування професійно-мобільного кваліфікованого робітника» (Кривий Ріг, 2011); «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі» (Київ, 2011); «Інформаційно-аналітичне забезпечення управлінської діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів» (Київ, 2012); «Децентралізація управління професійно-технічною освітою: теорія і практика» (Київ, 2012); «Управління розвитком професійно-технічної освіти в сучасних умовах: теорія і практика» (Київ, 2013).

Публікації. Основні результати дослідження надруковані у 67 наукових працях (з них 63 – одноосібних), із них, 4 монографії (1– одноосібна), 4 навчально-методичних посібники (1 у співавторстві), 25 статей у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі педагогіки, 7 статей в зарубіжних наукових виданнях.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Система внутрішньошкільного експертного оцінювання результатів навчальної діяльності учнів основної школи» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки захищено в 2006 р. в Інституті педагогіки АПН України. Її матеріали у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 573 найменування (з них 18 – іноземними мовами, 8 додатків на 108 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 409 сторінок, основний текст – 385 сторінок. Ілюстрований матеріал дисертації подано в 4 таблицях (11 сторінок) і 17 рисунках (15 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; представлено дані про апробацію і впровадження, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів як проблема професійної педагогіки»** – проаналізовано стан вивчення проблеми розвитку ІАК керівників ПТНЗ у педагогічній теорії; здійснено структурно-семантичний аналіз базових понять дослідження; виявлено особливості інформаційно-аналітичної діяльності керівників ПТНЗ; визначено структуру і зміст ІАК керівників ПТНЗ, розробленої модель.

На основі результатів ретроспективного та системного аналізу наукових праць із зазначеної проблеми з'ясовано, що розвиток ІАК фахівців різних галузей економіки тривалий час здійснювався уповільнено, відповідно до ступеня інформаційного забезпечення суспільства. Під впливом науково-технічного прогресу змінювалася і суть інформаційно-аналітичної діяльності, що полягала у відборі, аналізі й структуруванні змісту навчання. Обсяги інформації зростали, відбувалася еволюція інструментарію передачі інформації – від «ручної» (інформація оброблялась за допомогою пера, чорнил та передавалась через листи, депеші, книги, поштою) до сучасної мережевої технології, котра знаходиться на етапі інтенсивного розвитку. Поява комп'ютера істотно змінила темпи розвитку інформаційних технологій, що зумовило пошук нових організаційних форм інформаційно-аналітичної діяльності та свідомого формування певних інформаційно-аналітичних знань, умінь і навичок у фахівців різних галузей економіки. Розв'язання цієї проблеми має не тільки практичне значення, але й важливі соціальні, світоглядні й теоретико-методологічні результати. Соціальні – проявляються в появі нових професій, їх спеціалізації для задоволення потреб користувачів у різних галузях, у тому числі, для обслуговування професійної освіти і навчання, виникнення соціальних інституцій – інформаційно-аналітичних агенцій, служб, центрів і підрозділів на державному рівні та в складі окремих підприємств, організацій і установ різної форми власності. Світоглядні – відображаються в прискоренні еволюції та конвергенції наук, потрібних суспільству для подальшого розвитку, а теоретико-методологічні – в актуалізації необхідності дослідження проблем, пов'язаних з інформатизацією освітніх процесів, формуванням інформаційної культури і компетентності, виникненням специфічних середовищ, пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки, телекомунікаційних мереж, електронно-цифрових засобів зв'язку й необхідністю їх використання в соціумі тощо. Однак результати пошуку та аналізу наявних у вільному доступі наукових праць свідчать про те, що проблема розвитку ІАК у представників різних професій ще тільки починає вивчатися, чим і пояснюється недостатність її висвітлення в наукових виданнях, що актуалізовує необхідність теоретико-методологічного та методичного обґрунтування.

Структурно-семантичний аналіз базових дефініцій дослідження уможливив визначення й уточнення понятійно-категоріального апарату дисертації як основи формування теоретико-методичних засад розвитку ІАК керівників ПТНЗ. За результатами вивчення законодавчої та нормативно-правової бази, смислового визначення поняття «керівник» з'ясовано, що в системі ПТО до цієї категорії працівників належать: директор і його заступники, директор (завідувач) філіалу, завідувач відділення, старший майстер, методист, тобто ті особи, які працюють на керівних посадах, визначених Типовими штатними нормативами ПТНЗ. Вони мають затверджені функціональні обов'язки, що корелюють зі змістом наукової категорії «менеджер освіти». Однією зі світових тенденцій розвитку професійної освіти є впровадження компетентнісного підходу, що визначається зміною освітньої парадигми як сукупності методологічних, світоглядних, наукових, управлінських та інших настанов, в освітній процес. Уключення компетентнісного підходу в систему підвищення кваліфікації керівного персоналу ПТО зумовлено положенням, сформульованим у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. та закріпленим Національною рамкою кваліфікацій.

Результати аналізу наукових досліджень із проблем формування інформаційної культури, інформаційної компетентності вітчизняних і зарубіжних учених (Т. Богданова, Е. Зеєр, О. Кравчук, А. Манако), підготовки майбутніх фахівців з інформатики, працівників інформаційно-аналітичних служб владних структур, педагогів загальноосвітньої школи на компетентнісній основі (І. Бабакова, К. Ларіна, Ю. Павлов, Т. Поясок, А. Родін, Н. Савіна, Л. Сенкевич) продемонстрували, що поняття «компетентність» означає інтеріоризовану у сукупність знань, умінь і навичок, що виявляється в особистому досвіді, виступає матеріалом для формування і розвитку самості (Selbst) як глибинного центру психологічної цілісності окремого індивіда. Ми визначаємо компетентність як комплексну інтегративну якість особистості, що надає можливості виконувати певну діяльність на високому професійному рівні.

За результатами аналізу наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених О. Алфеевої, М. Алфеевої, Н. Зінчук, О. Назначило, О. Гайдамак, В. Омельченко, Н. Рижової, О. Філімонової, В. Фоміна здійснено структурний аналіз поняття «інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів» з метою виявлення його статичних характеристик виокремленням елементів та визначенням відносин і зв'язків між ними. З'ясовано, що його компонентний склад є статичним і містить дві категорії: «інформаційну компетентність» та «аналітичну компетентність», в основу яких покладено родові поняття: «інформація» та «аналіз».

Семантичний аналіз словникових, енциклопедичних тлумачень та монографічних досліджень Ю. Абрамова, В. Афанасьєва, М. Ващекіна, Н. Гайсинюк, Т. Єлканової, О. Єлчанінової, Г. Єльнікової, М. Жалдак, О. Касьянової, В. Колоса, Ю. Конаржевського, С. Кудрявцевої, Н. Островерхової, Ю. Сурміна та ін. дав змогу внести уточнення і конкретизувати низку понять: «інформація», «аналіз», «інформаційна діяльність», «інформаційна компетентність», «аналітична діяльність», «аналітична компетентність» та «інформаційно-аналітична діяльність» у контексті професійної діяльності керівників ПТНЗ. З урахуванням

результатів дисертаційних досліджень, основних положень Закону України «Про професійно-технічну освіту», Положення про професійно-технічний навчальний заклад, професіограми менеджера встановлено, що ІАК керівників ПТНЗ – це системна багатофакторна поліфункціональна якість, яка характеризується набором інформаційних, аналітико-синтетичних і комунікаційних знань, умінь, навичок, здатностей, способів мислення і ставлень, що дає змогу виявляти і вирішувати проблеми, специфічні для управлінської діяльності в системі ПТО.

Особливості інформаційно-аналітичної діяльності керівників ПТНЗ виявляються в одночасному виконанні багатьох дій: управлінської, педагогічної, психологічної, методичної, організаційної, дослідницької, господарської, економічної, підприємницької, інформаційної, інноваційної та громадської. Усі вони потребують високого рівня інформованості, володіння арсеналом методів аналізу і синтезу одержаної інформації. Специфічні особливості професійної діяльності керівного персоналу ПТНЗ пов'язані з вимогами ринку праці та ринку освітніх послуг, де відбуваються швидкі зміни, на які треба оперативно реагувати, щоб забезпечити потреби особистості в опануванні сучасними професіями та потреби країни у кваліфікованих робітниках. Процеси, якими вони управляють, вимагають високоорганізованої інформаційно-аналітичної діяльності, здатність і готовність до якої визначається рівнем сформованості ІАК.

Результати аналізу функціональних обов'язків керівних кадрів ПТНЗ, наукових праць з філософії, соціології, управління та менеджменту (В. Андрущенко, В. Афанасьєв, Д. Бистрицький, Н. Ващекін, Р. Вдовиченко, Г. Воробйов, А. Гофрон, Р. Грант, У. Демінг, Л. Калініна, В. Кремень, В. Мельник, В. Олійник та ін.) дали змогу виокремити і класифікувати уміння, що ними має володіти керівний персонал ПТНЗ для результативної роботи з інформацією, а саме: управлінські, інформаційного пошуку, обробки, фіксації інформації, її практичної реалізації та рефлексивні уміння.

Водночас діагностика розвиненості ІАК керівників ПТНЗ дала змогу виявити, що понятійно-категоріальний апарат як складова інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань у них сформований на недостатньому рівні. У колі управлінців ПТНЗ найбільш поширеною є термінологія, що використовується на побутовому рівні. Недостатня обізнаність видів інформації позначається на якості її перетворення у процесі практичної діяльності. Керівники ПТНЗ відчувають значні труднощі у виокремленні форм, методів і засобів аналітико-синтетичної діяльності, що також позначається на якості реалізації технологічної функції «аналіз» в управлінні навчально-виховним процесом, підготовці, обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень.

На підставі аналізу наукових здобутків В. Афанасьєва, О. Гайдамак, Л. Калініної, Л. Кубської, І. Кузнецова, В. Луначека, О. Назначило, В. Омельченко, А. Урсула, М. Утеніна виявлено та обґрунтовано зміст ІАК керівників ПТНЗ. Він складається з інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань; комунікативних, аналітичних та синтетичних умінь і навичок; спрямованості й мотивації особистості на виконання інформаційно-аналітичної діяльності, особистісних і професіональних якостей керівників. Застосування експертами коефіцієнта використання компонентів ІАК керівників ПТНЗ як відносної величини

фактичної кількості балів до максимально можливої за поданими критеріями ($K_{г.к. ІАК}$): бажаний ($0\% < \text{або} \leq 25\%$), важливий ($25\% < \text{або} \leq 50\%$), дуже важливий ($50\% < \text{або} \leq 75\%$), професійно важливий ($75\% < \text{або} \leq 100\%$) уможливило відбір змісту із параметрів, середньостатистична величина яких становить 0,81. Залучення експертів до визначення структури і змісту ІАК керівників ПТНЗ дало змогу значно наблизити її до практики управлінської діяльності в системі ПТО, підвищити інтерес до її розвитку в системі методичної роботи навчально-методичних центрів ПТО та усвідомити практичну значущість у підготовці й прийнятті управлінських рішень.

Теоретично обґрунтовано структуру ІАК керівників ПТНЗ, яка інтегрує когнітивний, функціональний та особистісно-ціннісний компоненти, що зумовлюють вивчення у цілісному вигляді як сукупності інформаційних, аналітичних, синтетичних та комунікативних знань, умінь і навичок, розвитку особистісних якостей як основи для їх постійного вдосконалення (В. Слободчиков) відповідно до вимог системи ПТО щодо підвищення ефективності управлінської діяльності.

Модель ІАК керівників ПТНЗ побудована із застосуванням методу інваріантного моделювання, що дає змогу відрізнити її від інших конструктів, демонструє динамічність усіх компонентів (когнітивного, функціонального, особистісно-ціннісного) як цілісної упорядкованої системи; здійснювати її аналіз з метою визначення ефективних шляхів подальшого розвитку, проектування різних варіантів їх реалізації, зокрема, змістової основи; оцінювати рівень розвиненості даної компетентності у керівного персоналу.

У другому розділі – **«Методологічні засади розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»** розроблено методика дослідження; визначено наукові підходи та обґрунтовано концепцію розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

Відповідно до теми дослідження, його мети, об'єкта та предмета визначено етапи проведення роботи та завдання, на розв'язання яких спрямовано наукове дослідження. Під час виконання кожного з етапів здійснено корекцію завдань, процесу їх виконання та узагальнено напрями подальшої роботи. Розроблена методика дисертаційного дослідження висвітлює короткий теоретико-методологічний та організаційно-методичний опис, представлений його змістом та логікою основних етапів і процедур. Сформульовано загальну гіпотезу дослідження: підвищення рівня розвитку ІАК керівників ПТНЗ буде ефективним, якщо в методичну роботу обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО запровадити спеціально розроблену систему розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

Загальну гіпотезу конкретизовано в часткових гіпотезах. Розвиток ІАК керівників ПТНЗ буде ефективним, якщо:

- інформаційно-аналітичну компетентність розглядати як сукупність когнітивного, функціонального та особистісно-ціннісного компонентів, розвиток яких здійснюється на основі наукових підходів – системного, інформаційного, компетентнісного, діяльнісного та технологічного;
- реалізувати ієрархічну модель забезпечення організаційно-педагогічних умов у системі методичної роботи навчально-(науково)-методичних центрів ПТО;

– використовувати програму розвитку зазначеної компетентності, розроблену на модульній основі (теоретичний, практичний та творчий модулі), та навчально-методичне забезпечення.

З'ясовано, що складний поліфункціональний і поліаспектний розвиток ІАК керівників ПТНЗ виключає використання для його вивчення «єдино правильного» методологічного підходу як пізнання реальності й орієнтує на наукові підходи, що містяться в ієрархічному підпорядкуванні й сукупності методологічних знань. На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій і сучасних освітніх парадигм виокремлено пріоритетні наукові підходи до розвитку ІАК керівників ПТНЗ, зокрема: системний, інформаційний, компетентнісний, діяльнісний, акмеологічний, технологічний. *Системний підхід* (М. Амосов, І. Бажин, І. Блауберг, Ф. Корольов, О. Малюта, Ю. Сурмін, Є. Юдін) є універсальним методом, котрий забезпечує системне пізнання процесу розвитку ІАК керівників ПТНЗ, розроблення системи та методики його впровадження в педагогічну практику. *Інформаційний підхід* (Ю. Абрамов, В. Биков, М. Ващекин, Р. Гуревич, Г. Козлакова, Л. Панченко, Ю. Фокін) як найбільш широкий науковий підхід (сукупність методів наукового пізнання, принципів, умов, пов'язаних із виконанням науково-дослідних завдань), уможливив виокремлення і дослідження інформаційного аспекту розвитку ІАК керівників ПТНЗ. *Компетентнісний підхід* (Е. Зеєр, І. Зімняя, В. Лозовецька, П. Лузан, Т. Мацевко, В. Мельник, Дж. Равен, Л. Спенсер, Х. Хершген, А. Хуторської) забезпечує розвиток інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь, навичок та здатності керівників ПТНЗ використовувати їх в професійній діяльності. *Діяльнісний підхід* (Л. Виготський, П. Гальперін, І. Ільєсова, О. Капітанець, О. Леонтьєв, З. Решетова, С. Рубінштейн, Н. Талізін, Л. Фрідман), провідною ідеєю якого визначено діяльність як процес розв'язання завдань, забезпечує результативність реалізації компетентнісного підходу до розвитку ІАК керівників ПТНЗ. *Акмеологічний підхід* (А. Гофрон, І. Зязюн, Л. Кравченко, Н. Кузьміна, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Ю. Фокін) орієнтує на потенціал керівника ПТНЗ, його індивідуальність, надання допомоги у розв'язанні суперечності між зростаючим обсягом соціальної інформації та часом, необхідним для опанування нею, або створення нової інформації, що забезпечує продуктивне розв'язання управлінських завдань. Використання *технологічного підходу* (Г. Ільїн, А. Остапенко, О. Падалка, Г. Селевко, Ю. Фокін, Н. Щуркова), забезпечує практичне технологічне розв'язання проблеми розвитку ІАК керівників ПТНЗ у системі методичної роботи обласних навчально (науково)-методичних центрів ПТО та самоосвітньої діяльності шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій.

Розроблено концепцію розвитку ІАК керівників ПТНЗ, спрямовану на постійне вдосконалення в керівників ПТНЗ інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь і навичок використання ефективних технологій пошуку, збереження, обробки інформації на якісно новому рівні; оволодіння різноманітними методами аналізу інформації про стан справ у керованому об'єкті й методами її синтезу для підготовки і прийняття управлінського рішення.

У процесі проведеного дослідження доведено, що розвиток ІАК керівників ПТНЗ – це системний, багатовимірний педагогічний процес, що охоплює методичну, змістову, процесуальну, особистісну складову в організації самоосвітньої діяльності у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО в міжкурсовий період підвищення кваліфікації. Даний процес потребує дотримання принципів науковості, систематичності і послідовності в навчанні, доступності, практичної доцільності і професійної спрямованості, поєднання різних форм організації навчання, залежно від завдань, форм і методів.

У третьому розділі – **«Теоретичне обґрунтування системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»** – визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку ІАК керівників ПТНЗ; розроблено критерії й параметри діагностування рівнів розвитку ІАК керівників ІАК та побудовано й обґрунтовано систему її розвитку.

За результатами вивчення наукової літератури та з використанням методу аналізу ієрархій (Т. Сааті) побудовано ієрархічну модель забезпечення організаційно-педагогічних умов розвитку ІАК керівників ПТНЗ, яка уможливує визначення найбільш значущих з них для першочергового впровадження в методичну систему обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО, зокрема, розроблення системи розвитку ІАК керівників ПТНЗ, створення умов для самореалізації особистості, врахування особливостей організації навчального процесу за участю дорослих і гетерохронності розвитку та знання типологізації їхньої орієнтації у сфері освіти, що сприяє розумінню мотивації до професійного зростання управлінського потенціалу.

Розроблено критерії, що визначають зв'язки усіх компонентів ІАК керівників ПТНЗ як системи. Обґрунтовано єдність якісних та кількісних показників. Когнітивний, функціональний та особистісно-ціннісний критерії розкриваються через якісні показники, які в сукупності дають найповніше уявлення про розвиток ІАК керівників ПТНЗ:

когнітивний – це критерій володіння керівником інформаційно-аналітичними теоретичними і технологічними знаннями. Теоретичні – це знання про суть понять: «інформація», «інформаційно-аналітична діяльність», «інформаційна потреба», «пошук інформації», «аналіз», «якісно-змістове перетворення інформації», «обробка даних», «синтез», «комунікація», «засоби комунікації». Технологічні – це знання видів інформаційного пошуку, інформаційно-бібліографічних ресурсів, пошуку інформації в Інтернеті, методів пошуку інформації, джерел інформації, пошукових систем, принципів відбору інформації, технології збереження інформації, методів обробки інформації, методів аналізу інформації, видів синтезу інформації, засобів забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності, способів виявлення і формулювання цілей і завдань інформаційно-аналітичної діяльності;

функціональний – це критерій сформованості та розвитку в керівника комунікативних умінь і навичок (спостереження за діяльністю підлеглих, розуміння психологічного стану підлеглих, співпереживання їхнім почуттям та емоціям (емпатія), вибір правильного індивідуального підходу до підлеглого, вибудовування

ефективної системи соціальної взаємодії у педагогічному колективі); аналітичних умінь і навичок (документального та фактографічного пошуку джерел інформації, використання пошукових систем для одержання необхідної інформації; володіння основними методами, засобами і способами створення власного інформаційного банку в традиційному й електронному виді; користування сучасними технологіями збереження інформації, засобами комунікації; розмежування предметів у свідомості, виокремлення їх частин, сторін, аспектів, елементів, ознак і властивостей; аналізу й оцінювання інформації; застосування методів аналізу первинної інформації); синтетичних умінь і навичок (установлення зв'язків між розрізненими елементами явища, об'єкта, процесу; об'єднання окремих елементів явищ, об'єктів, процесів в єдину логічну схему; використання різних видів та методів синтезу інформації).

Особистісно-ціннісний критерій – це спрямованість і мотивація особистості на виконання інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема: потреба в досягненні успіху, влади; відчуття соціальної значущості своєї діяльності, участі у вирішенні загальнонаціональних завдань, доведенні цінності власної особистості; самоствердження через власну справу; прагнення до постійного розвитку; потреба в управлінській діяльності задля власного розвитку; здатність до цілеспрямованої психологізації управління колективом, створення позитивного морально-психологічного клімату; прагнення до створення інформаційного сервісу в навчальному закладі; педагогічна рефлексія; сформованість особистісних якостей керівника: комунікабельність, діловитість, професійність, передбачливість, демократичність, гуманність, критичне мислення, акуратність, схильність до ризику, наполегливість.

Кількісні показники відображають ступінь наближеності цієї якості до норми. Визначено рівні розвитку ІАК керівників ПТНЗ: недостатній, достатній, середній, високий, дуже високий. Кожний рівень може розвиватися за умов сформованості попереднього.

Розроблено та обґрунтовано систему розвитку ІАК керівників ПТНЗ (рис. 1) на основі положень теорії гіперкомплексних динамічних систем та мінімаксної моделі системи довільної діяльності (О. Малюта), яка дає змогу: розглянути розвиток ІАК керівників ПТНЗ у динаміці через реалізацію *концепції* (сукупність поглядів про розвиток ІАК), *організації* (формулювання мети і завдань, визначення принципів та пріоритетних напрямів, здійснення діагностики рівнів розвиненості ІАК; відбір і структурування змісту її розвитку, розроблення навчально-методичного забезпечення, вибір форм, методів і технологій розвитку) та *виконання* (створення організаційно-педагогічних умов для розвитку ІАК керівників ПТНЗ; організація групи працюючих над розвитком власної інформаційно-аналітичної компетентності; обрання засобів комунікації учасників експерименту).

Використання основних положень теорії гіперкомплексних динамічних систем та мінімаксної моделі системи довільної діяльності уможливили досягнення високого рівня узагальнення і найбільш повного та цілісного уявлення про розвиток ІАК як системи; складання багатоваріантного сценарію-прогнозу її реалізації, виявлення закономірностей перебігу цього процесу; забезпечення формалізації розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

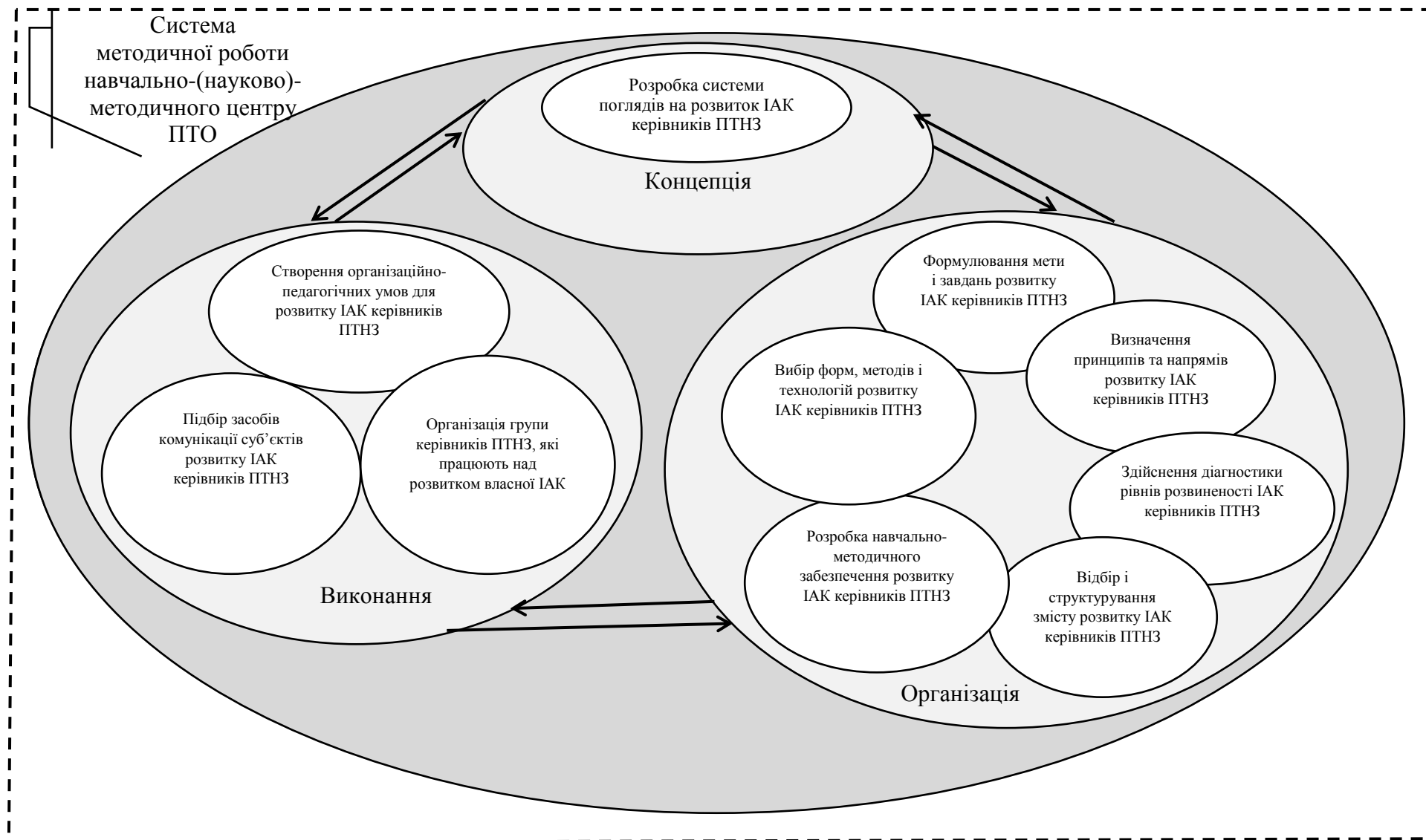

Рис. 1. Система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів

У четвертому розділі – **«Науково-методичні основи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»** розкрито суть моделювання технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ; визначено наукові засади їх розроблення; висвітлено організаційні форми та обґрунтовано доцільність поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

За результатами вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з'ясовано, що розвиток ІАК керівників ПТНЗ доцільно здійснювати з використанням технологій, що сприяють удосконаленню умінь працювати з новою інформацією, котра позитивно впливає на розвиток критичної свідомості, оцінку подій минулого і сучасного. Це зумовлено педагогічною реальністю, підтверджено теорією навчання. Оскільки структура педагогічної технології інтегрує змістову та процесуальну частини, то моделювання технологій розвитку ІАК здійснюється з урахуванням її багатовимірного характеру і відображає такі головні аспекти: процесуальний, системний, метроритмічний, інструментальний, часовий, оцінювальний, змістовий, діяльнісний, рівневий, емоційний і віковий. Педагогічні технології базуються на філософському, методологічному, психофізичному фундаменті, концепціях розвитку і засвоєння особистістю соціального досвіду, на принципі безперервної освіти. Зокрема, *філософські засади* складають: ідея трансформації загальноприйнятих уявлень про цілі та завдання сучасної освіти, усвідомлення цінності людської особистості, поєднання природних пропорцій суспільного й індивідуального, філософія людиноцентризму. *Методологічні засади* педагогічних технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ забезпечує критична педагогіка – розвиток критичної свідомості, вдосконалення умінь працювати з новою інформацією, зміст якої впливає на оцінку подій минулого і сучасного. *Психофізичними засадами* технології розвитку ІАК керівників ПТНЗ є сфера психофізіологічного розвитку, що також слугує об'єктом педагогічних впливів (у ній виокремлюють такі компоненти: якість і стан нервової системи особистості; поінформованість про перспективи свого фізичного і психофізичного розвитку; здоровий спосіб життя), та психологічні механізми становлення і розвитку особистості.

Прикладний аспект технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ зумовлений специфікою їхньої професійної діяльності, умовами навчання; життєвим досвідом і досвідом професійної діяльності; ступенем підготовки до роботи з комп'ютером зі використанням інформаційно-комунікативних технологій. Розвиток ІАК керівників ПТНЗ відбувається в процесі практичного виконання інформаційно-аналітичної діяльності, реалізація якої здійснюється поетапно: мотиваційно-цільовий → організаційно-виконавчий → результативно-продуктивний → рефлексивний етапи. У процесі інформаційно-аналітичної діяльності керівників ПТНЗ реалізуються: прогностична, гносеологічна, документально-фактографічна, аналітико-синтетична, трансформуюча, прагматична, контрольна, кумулятивно-інтегруюча функції.

За результатами вивчення наукової літератури та педагогічного досвіду узагальнено і класифіковано організаційні форми розвитку ІАК керівників ПТНЗ. Педагогічною практикою доведено, що доцільними є ті форми, методи і технології розвитку ІАК керівників ПТНЗ, які найбільше відповідають тренуванню розумових

здібностей, логічного інтелекту та вербальних навичок у процесі комунікації з тренером і в групі, використанню потенціалу змісту зазначеної компетентності для розкриття творчих здібностей, сприяють самовихованню, самовдосконаленню, саморозвитку особистості, забезпечують поступовий перехід від традиційного навчання до динамічного в системі безперервної освіти та самоосвіти. Найпоширенішими і педагогічно доцільними на сьогодні є різні види лекцій, що сприяють отриманню нових знань безпосередньо від науковців та забезпечують зворотний зв'язок між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Це дає змогу на практиці здійснювати взаємодію науки і практики, впроваджувати науковий продукт; тренінги, воркшопи, лабораторії. У практиці навчання керівного персоналу широко використовуються методи розвитку критичного мислення. Серед перспективних інформаційно-комунікативних технологій виокремлюють електронний портфоліо (е-портфоліо), віртуальні спільноти тощо.

Розроблено і запропоновано для впровадження е-портфоліо (структуру, зміст) як найбільш оптимальну форму розвитку, що гарантує оптимальне охоплення когнітивної, функціональної та особистісно-ціннісної підсистем ІАК керівників ПТНЗ.

У п'ятому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»** висвітлено організацію та проведення дослідно-експериментальної роботи і представлено порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального експериментів з розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

На етапі констатувального експерименту здійснено анкетування 741 керівника зі 101-го ПТНЗ різних типів та рівнів атестації. До проведення експерименту були залучені 37 керівників ПТНЗ із 7 областей України: Вінницької, Закарпатської, Луганської, Полтавської, Рівненської, Харківської, АР Крим.

На констатувальному етапі експерименту виявлено стан розвитку ІАК керівників ПТНЗ за кожним її компонентом: когнітивний – у 81,1 % задіяних в експерименті сформовано на достатньому рівні; у 18,9 % – на середньому рівні. Рівень розвиненості функціонального компонента ІАК керівників ПТНЗ у всіх членів експериментальної групи відповідає достатньому рівню.

Розвиток особистісно-ціннісного компонента ІАК керівників ПТНЗ визначався за рівнем мотивації досягнень та педагогічної рефлексії. Рівень мотивації досягнень у керівників ПТНЗ оцінювався за допомогою тесту «Мотивація досягнень» (І. Ладанов). Результати тестування на констатувальному етапі експерименту продемонстрували, що 10,8 % керівників мають середній рівень мотивації (11–16 балів); 37,2 % – помірно високу мотивацію (17–20 балів); 52 % – надвисоку мотивацію (більше 21 бал). Рівень сформованості педагогічної рефлексії діагностувався за методикою О. Калашникової. Виявлено, що на початку експерименту 62,2 % керівників мали середній рівень та 37,8 % – високий рівень сформованості педагогічної рефлексії.

Формувальний етап експерименту забезпечив можливість: реалізувати концепцію розвитку ІАК керівників ПТНЗ, зокрема, здійснити цілеспрямований педагогічний вплив на процес розвитку ІАК керівників ПТНЗ; перевірити ефективність авторської системи розвитку ІАК керівників ПТНЗ, впровадити

розроблену методику розвитку та навчально-методичне забезпечення (педагогічний проект «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів», навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: алгоритми ефективної діяльності», блог «Керівник професійно-технічного навчального закладу»).

На формувальному етапі експерименту для керівників ПТНЗ було проведено: методичні семінари, прочитано установчу лекцію на тему «Інформаційно-аналітична діяльність керівника: алгоритми успішної діяльності», проведено майстер-клас на тему: «Сучасні технології розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника ПТНЗ у системі методичної діяльності НМЦ ПТО: е-портфолію», що дало змогу зосередити їхню увагу на практичній значущості ІАД в управлінні ПТНЗ, ролі ІАК у підготовці й прийнятті управлінських рішень; мотивувати управлінців до розвитку ІАК у процесі самоосвіти.

Наступним кроком практичної діяльності дисертанта та керівників ПТНЗ стало впровадження системи розвитку ІАК. При цьому використовувалися форми роботи, заплановані навчально-(науково)-методичними центрами ПТО. Однак основний акцент було зроблено на самоосвіту, в процесі якої дії суб'єктів експерименту на кожному етапі були керованими, для цього використовувалися різні комунікаційні канали, що також передбачалося методикою експериментальної роботи, оскільки вони входять до переліку умінь, включених до функціонального компонента ІАК керівника ПТНЗ. В умовах територіальної розосередженості навчальних закладів, завантаженості практичною роботою керівників ПТНЗ, рівня їхньої підготовки до роботи з комп'ютером, використання е-портфолію як технології для розвитку ІАК у системі методичної роботи навчально-(науково)-методичних центрів ПТО визнано учасниками експерименту найбільш оптимальним.

З ними також було погоджено структуру е-портфолію керівників ПТНЗ: 1) «портрет» – презентаційний розділ, в якому розкривається особистість учасника експерименту. Його оформлення здійснюється в довільній формі: короткі дані про себе, свої професійні та наукові інтереси, улюблене заняття, хобі тощо; 2) «діагностичні матеріали» – анкети, тести, листи опитування, карти самооцінки, запропоновані керівником експерименту; 3) «критерії і параметри» оцінювання рівнів розвитку ІАК; 4) «колектор» – накопичувальний файл, де розміщуються матеріали, що відображають процес навчання, рекомендації, списки літератури, відео-, аудіоматеріали; робочі матеріали – виконані завдання; досягнення – результати інформаційно-аналітичної діяльності, що відображають рівень розвитку ІАК керівника ПТНЗ, який визначається відповідно до розроблених критеріїв і показників.

Подальша робота передбачала формування власних електронних портфолію. Для того, щоб діяльність носила цілісний характер, була практико-орієнтованою і затребуваною, насамперед вибиралася тема методичної роботи навчального закладу (підготовка доповіді на педагогічну або методичну нараду, робота над статтею, наказом, розроблення заходів тощо). За результатами її вивчення відпрацьовувалися різні методи аналізу і синтезу інформації (аналітико-синтетична обробка), приймалося управлінське рішення, розроблялася стратегія, оформлювався документ (меморандум, заходи, план, аналітична або доповідна записка тощо), тобто з'являвся

певний продукт. Здійснювалася його самооцінка. Управління роботою зі створення е-портфоліо здійснювалося за допомогою електронних засобів комунікації: електронної пошти, Skype, блог.

По завершенню формування електронних портфоліо, обговорення результатів використання різних методів роботи з інформацією здійснювалася діагностика розвиненості ІАК керівників ПТНЗ (учасників експерименту) з використанням розроблених нами анкет і адаптованих тестів за когнітивним, функціональним та особистісно-ціннісним критеріями і порівняння з результатами діагностики на констатувальному етапі експерименту.

Складність досліджуваного феномену, його дуальність призводить до того, що однозначно визначити розвиток цієї інтегрованої якості вкрай складно. Важливіше знати рівень сформованості того чи іншого компонента, щоб діяти цілеспрямовано і конкретно щодо розвитку окремо взятих здатностей, умінь і навичок.

Про позитивну динаміку рівня розвитку ІАК керівників ПТНЗ за *когнітивним* критерієм на формуальному і констатувальному етапах експерименту свідчать дані, представлені на рис. 2. Побудований графік ілюструє рівень сформованості інформаційно-аналітичних теоретичних знань у структурі когнітивного компонента ІАК керівників ПТНЗ на формуальному етапі педагогічного експерименту і свідчить про позитивні зміни: високого рівня ($0,61 < K_{\text{еф. розв. ІАК}} \leq 0,80$) досягли 8,1 %, середнього ($0,41 < K_{\text{еф. розв. ІАК}} \leq 0,60$) – 51,4 % учасників експерименту, достатнього – 40,5 %. Одержані дані про зміни рівня інформаційно-аналітичних технологічних знань у структурі когнітивного компонента ІАК керівників ПТНЗ також демонструють позитивні зміни: 70,3 % мають достатній рівень інформаційно-аналітичних технологічних знань ($0,21 < K_{\text{еф. розв. ІАК}} \leq 0,40$). По завершенню формуального етапу експерименту середній рівень ($0,41 < K_{\text{еф. розв. ІАК}} \leq 0,60$) показали 29,7 % респондентів. Отже, в цілому рівень розвитку когнітивного компонента як складової ІАК керівників ПТНЗ свідчить, що 75,7 % респондентів мають достатній рівень; 24,3 % керівників ПТНЗ володіють інформаційно-аналітичними теоретичними і технологічними знаннями для практичної реалізації ІАК на середньому рівні.

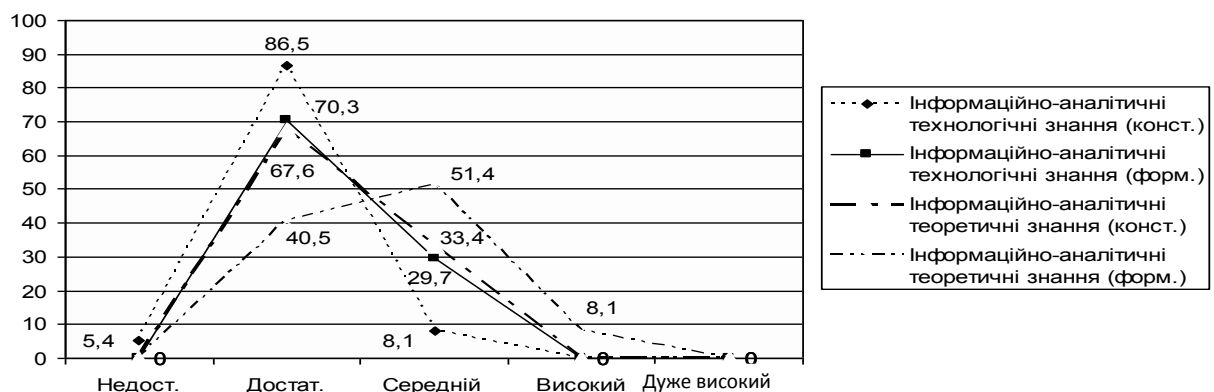

Рис. 2. Динаміка рівня розвитку когнітивного компонента інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ

За *функціональним* критерієм вимірювався рівень розвитку комунікативних, аналітичних та синтетичних умінь і навичок керівників ПТНЗ, що унаочнено на

рис. 3. Рівень розвитку *комунікативних умінь і навичок* керівників ПТНЗ у складі функціонального компонента ІАК зазнав позитивних змін: у 83,8 % керівників ПТНЗ виявлено достатній рівень комунікативних умінь ($0,21 < K_{\text{эф. розв. ІАК}} \leq 0,40$); середній рівень сформованості комунікативних умінь і навичок ($0,41 < K_{\text{эф. розв. ІАК}} \leq 0,60$) виявлено у 16,2 % респондентів.

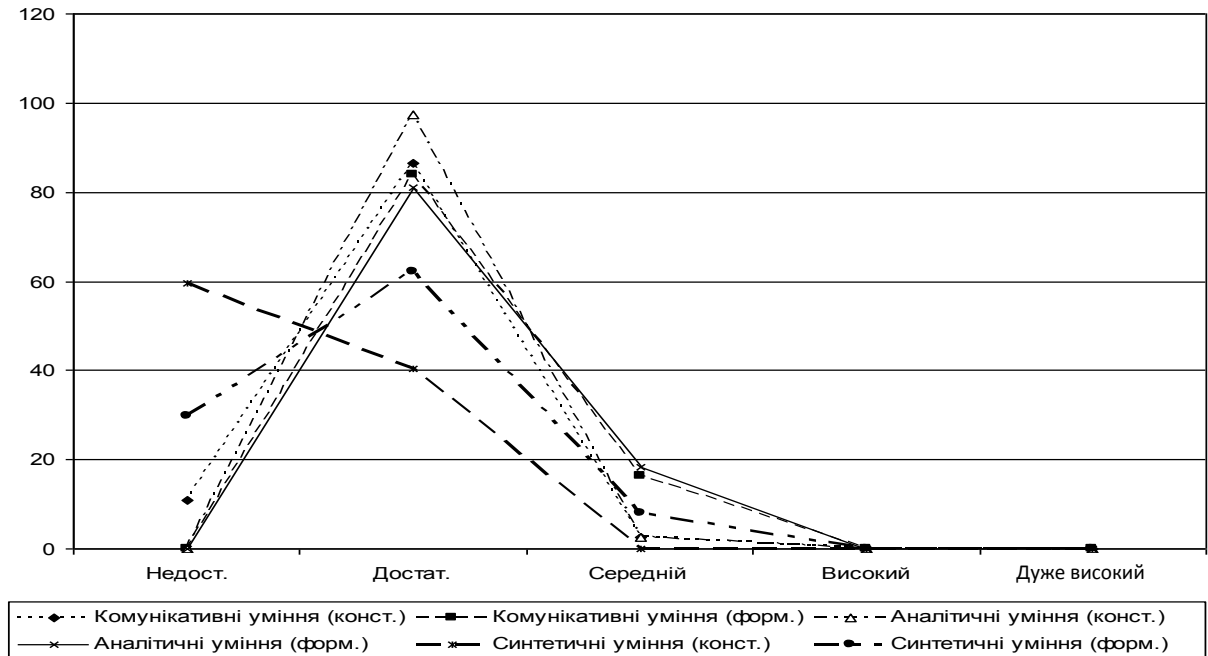

Рис. 3. Динаміка рівня розвитку функціонального компонента інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ

Позитивну динаміку в зростанні рівня *аналітичних умінь і навичок* на етапі формувального експерименту ілюструють такі дані: 13,5 % респондентів мають середній рівень розвитку ІАК; 86,5 % – достатній рівень. Вивчення результатів, одержаних на формувальному етапі експерименту, свідчать, що рівні розвитку *синтетичних умінь і навичок* як складової функціонального компонента ІАК керівників ПТНЗ зазнали змін, що показано на рис. 3. Середній рівень ($0,41 < K_{\text{эф. розв. ІАК}} \leq 0,60$) розвитку умінь синтезувати інформацію продемонстрували 8,1 % опитаних, достатній рівень – 89,2 % ($0,21 < K_{\text{эф. розв. ІАК}} \leq 0,40$), недостатній – 2,7 % ($0,61 < K_{\text{эф. розв. ІАК}} \leq 0,80$).

Розвиток усіх складових функціонального компонента (комунікаційні, аналітичні і синтетичні уміння) в сукупності за результатами формувального експерименту ІАК розвинута у 13,5 % до середнього рівня, у 86,5 % – до достатнього рівня.

Отже, за результатами формувального етапу експерименту відбулося зростання кількості респондентів із середнім рівнем розвитку когнітивного компонента ІАК в експериментальній групі керівників ПТНЗ на 5,4 %, а середнього рівня функціонального компонента на 16,2 %, за рахунок зменшення кількості респондентів із достатнім рівнем розвитку складових зазначених вище компонентів. Таким чином, в експериментальній групі спостерігається позитивна динаміка сформованості кожного компонента ІАК керівників ПТНЗ, статистично значущими є відмінності на початку та наприкінці експерименту щодо сформованості

досліджуваної компетентності. Більш високими в експериментальних групах є статистичні показники, що відображають зміни на достатньому та середньому рівнях розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

Достовірність отриманих експериментальних даних перевірена за допомогою непараметричного критерію G-знаків, який дав змогу статистично підтвердити, що позитивна динаміка після експерименту не є випадковою. Статистична значимість відповідає рівню $p=0,01$. Це свідчить про достовірність наявності позитивних змін в експериментальній групі по завершенню формувального експерименту. Таким чином, отримані результати підтверджують результативність системи розвитку ІАК керівників ПТНЗ.

Наприкінці формувального етапу експерименту перевірявся рівень розвиненості особистісно-ціннісного компонента ІАК керівників ПТНЗ, для чого використовувався тест «МД» (мотивація досягнень) І. Ладанова та діагностика педагогічної рефлексії О. Калашникової, модифіковані для нашого дослідження. Порівняльний аналіз рівнів оцінки мотивації на констатувальному та формувальному етапах експерименту вказує на те, що кількість керівників ПТНЗ експериментальної групи з дуже високим рівнем мотивації досягнень зросла з 51,4 % до 56,8 % та в два рази зменшилася кількість керівників ПТНЗ з середнім рівнем мотивації – з 10,8 % до 5,4 % (табл. 1).

Таблиця 1

Результати порівняння оцінки мотивації досягнень в керівників ПТНЗ (n = 37)

Оцінка (констатувальний експеримент)				Оцінка (формувальний експеримент)			
Мотив. низька	Середня	Висока	Дуже висока	Мотивація низька	Середня	Висока	Дуже висока
Кількість респондентів				Кількість респондентів			
-	4	14	19	-	2	14	21
-	10,8 %	37,8 %	51,4 %	-	5,4 %	37,8 %	56,8 %

За результатами аналізу рівнів розвитку педагогічної рефлексії у керівників ПТНЗ експериментальної групи (табл. 2) відбулося збільшення кількості респондентів із високим рівнем сформованості педагогічної рефлексії на 21,7 %, тобто зросла кількість керівників ПТНЗ в експериментальній групі, які навчилися аналізувати й узагальнювати ознаки, істотні для вирішення проблеми. Саме високий рівень рефлексивності виконує функції контролю й оцінки керівником власних розумових дій, уможливорює виявлення та врахування своїх помилок, оцінювання правильності пошуків нових шляхів розв'язання завдань.

Таблиця 2

Результати порівняння рівнів розвитку педагогічної рефлексії керівників ПТНЗ (n = 37)

Рівні сформованості педагогічної рефлексії (констатувальний експеримент)			Рівні сформованості педагогічної рефлексії (формувальний експеримент)		
Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Кількість респондентів			Кількість респондентів		
-	23	14	-	15	22
-	62,2 %	37,8 %	-	40,5 %	59,5 %

Своєчасність і сприйняття системи розвитку ІАК керівників ПТНЗ підтверджено результатами SPOT-проблемно-резервного аналізу, здійсненого експертами та учасниками експерименту. Таким чином, мета наукового пошуку досягнута, поставлені завдання виконано. Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили правдивість висунутих гіпотез.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення теоретико-методологічних і методичних основ розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у міжкурсовий період підвищення кваліфікації, що втілено в розробленій та обґрунтованій системі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ. Результати дослідження підтвердили правомірність вихідних положень, а реалізація мети і завдань дає змогу зробити такі висновки:

1. Здійснення професійного навчання молоді шляхом передачі їй соціально-трудового і професійного досвіду представниками старшого покоління завжди вимагає інформаційно-аналітичної діяльності: відбору, аналізу та структурування інформації, що потребує певних умінь і навичок, які складають уявлення про інформаційно-аналітичну компетентність. Її розвиток тривалий час здійснювався уповільнено, відповідно до ступеня інформаційного забезпечення суспільства. Розв'язання проблема теорії та методики розвитку інформаційно-аналітичної компетентності має практичне значення та важливі соціальні, світоглядні й теоретико-методологічні результати: соціальні – проявляються в появі нових професій, їх спеціалізації для задоволення потреб користувачів у різних галузях, у тому числі, для обслуговування професійної освіти і навчання; світоглядні – у прискоренні еволюції та конвергенції наук, потрібних суспільству для подальшого розвитку; теоретико-методологічні – в актуалізації необхідності дослідження проблем, пов'язаних із розвитком інформаційного суспільства та створенням єдиного інформаційного середовища освіти. У зв'язку з цим зросла потреба системи ПТО в керівних кадрах із належним рівнем інформаційно-аналітичної компетентності, вивчення проблеми теорії і методики підготовки яких у професійній педагогіці ще тільки розпочинається.

2. Основним базовим поняттям дослідження є «інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів», під якою розуміємо системну багатофакторну поліфункціональну якість, яка характеризується набором інформаційних, аналітико-синтетичних і комунікаційних знань, умінь, навичок, здатностей, способів мислення і ставлень, що дає змогу виявляти і вирішувати проблеми, характерні для управлінської діяльності в системі ПТО.

Інформаційно-аналітична діяльність є невід'ємною складовою багатьох дій управлінців ПТНЗ. Виокремлено й класифіковано уміння, якими вони мають володіти для результативної роботи з інформацією, а саме: уміння інформаційного пошуку, обробки, фіксації інформації, її практичної реалізації, управлінські та рефлексивні вміння.

3. Структура інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ складається з когнітивного, функціонального й особистісно-ціннісного компонентів, кожний з яких є системою. Зміст інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ розкривається через взаємозв'язок когнітивного компонента, який інтегрує теоретичні і технологічні інформаційно-аналітичні знання, з функціональним компонентом, що утворюється з комунікативних, аналітичних та синтетичних умінь і навичок. Особистісно-ціннісний компонент є регулятором інформаційно-аналітичної діяльності, і як система поєднує спрямованість на використання, постійне вдосконалення і розвиток професійно значущих якостей, необхідних для її реалізації, і мотивацію (досягнення успіхів, влади, доведення цінності власної особистості, самоствердження через власну справу, розвиток) з особистісними якостями керівника (самостійність, зрілість, відповідальність, емпатія, рефлексія, ієрархія ціннісних орієнтацій). Зміст інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ визначається взаємодією та інтеграцією її компонентів, соціальним замовленням, вимогами суспільства і держави до особистості та результатів її професійної діяльності.

Модель інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ відображає цілісність цієї якості, дає змогу розробляти подальші сценарії розвитку, проектувати різні варіанти їх реалізації та містить механізм оцінювання розвиненості компонентів за критеріями: когнітивний (володіння інформаційно-аналітичними теоретичними і технологічними знаннями), функціональний (розвиненість комунікативних, аналітичних і синтетичних умінь і навичок), особистісно-ціннісний (спрямованість і мотивація особистості на виконання інформаційно-аналітичної діяльності, професійні та особистісні якості керівника), які встановлюють зв'язки з усіма компонентами даної компетентності як системи і розкриваються через якісні показники. Кількісні показники відображають ступінь наближеності цієї якості до норми. Визначено рівні розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ: дуже високий, високий, середній, достатній, недостатній.

4. Концепція розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ передбачає створення цілісної, відкритої, гнучкої системи, спрямованої на постійне вдосконалення інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь і навичок використання ефективних технологій пошуку, збереження, обробки інформації на якісно новому рівні; оволодіння різноманітними методами аналізу інформації про стан справ у керованому об'єкті й методами синтезу для підготовки і прийняття управлінських рішень та засобами комунікації у процесі взаємодії суб'єктів професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ має такий компонентний склад: *концепція* (система поглядів на розв'язання проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО), *організація* (визначення мети і завдань, принципів та пріоритетних напрямів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ; визначення критеріїв і показників оцінювання рівнів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності та діагностика її розвиненості в керівників ПТНЗ; відбір і структурування змісту інформаційно-аналітичної компетентності; розроблення навчально-методичного забезпечення; вибір форм, методів, засобів і технологій

розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ) та виконання (створення організаційно-педагогічних умов для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ; організація групи працюючих над розвитком власної інформаційно-аналітичної компетентності; обрання засобів комунікації керівників ПТНЗ). Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ здійснюється з урахуванням принципів науковості, систематичності і послідовності, практичної доцільності і професійної спрямованості, поєднання різних форм організації навчання в системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО.

Найбільш значущими організаційно-педагогічними умовами розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ для першочергового впровадження в діяльність обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО визначено: розроблення системи розвитку, врахування особливостей організації навчального процесу за участю дорослих і гетерохронності їх розвитку; мотивація до професійного зростання управлінського потенціалу.

5. Цілісність, відкритість і гнучкість системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ забезпечується системним, інформаційним, компетентнісним, діяльнісним, акмеологічним та технологічним науковими підходами. *Системний підхід* сприяє оптимальній організації процесу розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, системному засвоєнню інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань та вдосконаленню умінь пошуку, збереження й аналітико-синтетичної обробки інформації. *Інформаційний підхід* уможливорює виокремлення концептуальних ліній та блоків розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, їх наповнення теоретичним і практичним навчальним матеріалом, зміст якого відображає інформаційно-аналітичну діяльність управлінського персоналу в галузі ПТО, тих інформаційних потоків, якими вона управляється. *Компетентнісний підхід* передбачає включення до змісту розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ тільки ті теоретичні і технологічні інформаційно-аналітичні знання, уміння і навички, які використовуються в менеджменті освіти, що дає можливість кожному усвідомити себе суб'єктом інформаційно-аналітичної діяльності, стимулює до самовдосконалення і саморозвитку. *Діяльнісний підхід* забезпечує засвоєння дій, прийомів і технологій інформаційно-аналітичної діяльності в процесі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, уможливорює переведення набутих знань, умінь і навичок в особистісний досвід. *Акмеологічний підхід* орієнтує на особистісний потенціал керівників професійно-технічних навчальних закладів, їхню індивідуальність, надання допомоги в досягненні вершини можливостей у розв'язанні завдань з розвитку інформаційно-аналітичної компетентності. *Технологічний підхід* до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів використовується як інструментальне управління навчальним процесом у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО і самоосвітньої діяльності та доповнення до інших наукових підходів шляхом впровадження інноваційних педагогічних технологій.

6. Науково-методичні основи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ у системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО становлять: цілі і завдання розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ, визначені з урахуванням рівня її розвиненості, особливостей професійної діяльності, професійного та вітагенного досвіду, особистісних потреб, ступеня готовності до використання комп'ютерної техніки, територіальної розосередженості ПТНЗ; програму розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників, розроблену на модульній основі (теоретичний, практичний і творчий модулі); традиційні форми навчання (лекції, конференції, науково-практичні семінари, методичні семінари, консультації) у поєднанні з інноваційними (симпозіум, відкрита дискусія, лабораторія, тренінг, воркшоп, онлайн-спілкування, електронний семінар, фокусоване складання списку основних ідей, пов'язаних із темою заняття, схема-колаж за матеріалами лекції, самостійної роботи з інформацією, електронний порт фоліо), методів (кейс-стаді, проектування), а також технології (інформаційно-комунікативні, розвитку критичного мислення, е-портфоліо).

7. Розроблено та впроваджено в систему методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО комплекс навчально-методичного забезпечення розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, представленим тріадою: проект «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів»; навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів: алгоритми ефективної діяльності»; блог «Керівник професійно-технічного навчального закладу».

8. Експериментальною перевіркою доведено результативність реалізації концепції та впровадження в методичну роботу обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ. Результати порівняльного аналізу даних констатувального та формуального етапів експерименту показали позитивну динаміку розвиненості когнітивного, функціонального та особистісно-ціннісного компонентів інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. Рівень інтегрованих показників за когнітивним та функціональним критеріями підвищився з достовірністю до 0,99. Кожний з учасників експерименту показав позитивне зміщення, ймовірність якого підтверджена даними обчислення значення t-критерію. Позитивні зрушення за особистісно-ціннісним критерієм ілюструють дані про зростання кількості респондентів з дуже високим рівнем мотивації з 51,4 % до 56,8 % та зменшення їх кількості з середнім рівнем мотивації: з 10,% до 5,4 %, також зміни в показниках розвитку педагогічної рефлексії: кількість респондентів з високим рівнем педагогічної рефлексії зростає на 21,7 %.

Своєчасність розроблення та адекватність сприйняття системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів підтверджено результатами SPOT-проблемно-резервного аналізу.

Результати дослідження засвідчують позитивну динаміку показників розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів – учасників експерименту – під впливом запропонованих експериментальних нововведень. Це дає можливість висловити практичні рекомендації для впровадження основних наукових результатів дисертаційного дослідження:

– на загальнодержавному рівні: розробити нормативно-правову базу, що регламентує оцінку компетентностей, в т. ч. інформаційно-аналітичної керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів, котра стимулюватиме їх до вдосконалення власного професіоналізму в міжкурсовий період підвищення кваліфікації;

– на регіональному рівні: управлінням науки і освіти створити організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів та започаткувати індивідуальні плани, в яких за результатами діагностики рівнів розвиненості цієї компетентності передбачити пріоритети та програму її розвитку; обласним навчально-(науково)-методичним центрам ПТО адаптувати систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів до регіональних умов, що дасть змогу здійснювати методичну роботу на компетентнісній основі та забезпечуватиме управління самоосвітньою діяльністю в міжкурсовий період підвищення кваліфікації;

– матеріали дослідження, монографія, навчально-методичний посібник, блог, можуть бути використані викладачами інститутів підвищення кваліфікації під час викладання циклу дисциплін, орієнтованих на розвиток інформаційно-аналітичних умінь і навичок; методистами обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО – для підготовки методичних рекомендацій, семінарів, тренінгів, конференцій тощо; керівним персоналом навчальних закладів – для саморозвитку.

Проведене дослідження не претендує на всебічне розв'язання проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів і не вичерпує всіх аспектів окресленої теми.

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у розробленні теоретико-методичних засад розвитку інформаційно-аналітичної компетентності методистів інформаційно-аналітичних центрів ПТО, педагогічних технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, навчально-методичного посібника з використання форм, методів і технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівного персоналу в системі методичної роботи обласних навчально-(науково)-методичних центрів ПТО.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження

1. Petrenko L. Analysis of the term «Information and Analytical competency» / L. Petrenko / Edukacja – technika – informatyka. Rocznik naukowy. – Nr 2. – Cześć 2. – 2011. – P. 56–59.

2. Петренко Л. Стан розробленості проблеми інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: порівняльно-історичний аналіз / Л. Петренко // Теорія та методика професійної освіти. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : http://www.tmpre.profua.info/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=120

3. Петренко Л. М. Аналіз інформації в проектуванні розвитку професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2011. – № 3. – С. 35–41 (Сер. «Педагогіка»).

4. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична діяльність – невід’ємна складова професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – 2011. – Вип. 33, ч. 1. – С. 194–200. (Сер. «Педагогіка і психологія»).

5. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична діяльність керівників у системі управління професійно-технічним навчальним закладом / Л. М. Петренко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 159, ч. 2. – С. 234–241. (Сер. «Педагогіка. Психологія. Філософія»).

6. Петренко Л. М. Система соціальної інформації в управлінні професійно-технічним навчальним закладом / Л. М. Петренко / Комп’ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – 2011. – № 4. – С. 151–155.

7. Петренко Л. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів як соціально-педагогічна проблема / Л. Петренко / Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – Вип. 5, ч. 2. – С. 180–187.

8. Петренко Л. М. Акмеологічний підхід до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко / Теорія та методика електронного навчання : зб. наук. пр. – Вип. III. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2012. – С. 256–266.

9. Петренко Л. М. Аналіз концепцій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко / Професійна освіта: проблеми і перспективи. – 2012. – Вип. 3. – С. 21–26.

10. Петренко Л. М. Експлікація поняття «інформаційно-аналітична компетентність» / Л. М. Петренко / Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України: стан та перспективи. – 2012. – Вип. 3. – С. 69–78.

11. Петренко Л. М. Концепція розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Професійно-технічна освіта. – 2012. – № 3. – С. 34–36.

12. Петренко Л. М. Особистісний аспект моделі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко // Вища освіта України. – Додаток 3 до № 1. – 2012. – С. 343–349 (Тематичний вип. «Міжнародні Челпановські психолого-педагогічні читання»).

13. Петренко Л. М. Розвиток інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу: нормативно-правове поле / Л. М. Петренко // Теорія та методика професійної освіти. – № 3. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://tmpre.gb7.ru>

14. Петренко Л. М. Системний підхід до розвитку інформаційно-аналітичної

компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Наукові праці. – 2012. – Вип. 176. – Т. 188. – С. 16–21. (Сер. «Педагогіка»).

15. Петренко Л. М. Сучасні наукові підходи до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)». – 2012. – № 20 (255). – С. 43–55.

16. Петренко Л. Структура інформаційно-аналітичної компетентності фахівців у теорії педагогіки / Л. Петренко // Нова педагогічна думка. – 2012. – № 1, ч. II. – С. 129–132.

17. Петренко Л. Теоретичні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко / Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Ін-т ПТО НАПН України, 2012. – Вип. 2. – С. 24–33.

18. Петренко Л. М. Підготовка керівника професійно-технічного навчального закладу до прийняття управлінського рішення: дослідницький підхід / Л. М. Петренко / Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини. – 2012. – Вип. 2. – С. 48–52.

19. Петренко Л. Сучасні тенденції модифікацій педагогічних технологій в освіті дорослих / Л. Петренко // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава, 2013. – Вип. 11. – С. 256–261.

20. Петренко Л. Діагностика педагогічної рефлексії керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко // Молодь і ринок. – 2013. – № 11 (106). – С. 42–46.

21. Петренко Л. Емпіричне дослідження розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 2. – С. 51–57.

22. Петренко Л. М. Аналіз результатів діагностики мотивації досягнень керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 5. – С. 129–133.

23. Петренко Л. М. Експертна оцінка морфології та змісту інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2013. – № 7 (50). – С. 123–126.

24. Петренко Л. М. Использование э-портфолио в развитии информационно-аналитической компетентности руководителя учебного заведения / Л. М. Петренко // Педагогическое образование в России. – 2013. – № 3. – С. 104–107.

25. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: алгоритми ефективної діяльності / Л. М. Петренко. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. – 252 с.

26. Петренко Л. М. Підготовка керівника професійно-технічного навчального закладу до аналітичної діяльності: інноваційний підхід / Л. М. Петренко // Наука і освіта. – 2013. – № 3. – С. 124–128.

27. Петренко Л. М. Принципы отбора информации или: проверьте факты и сообщения / Л. М. Петренко // Образовательные технологии. – 2013. – № 2. – С. 90–95.

28. Петренко Л. М. Развитие информационно-аналитической компетентности руководителя / Л. М. Петренко // Профессиональное образование. – 2013. – № 1. – С. 33–37.

29. Петренко Л. М. Реалізація дослідницької функції управління керівником професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – Вип. 34. – С. 150–154.

30. Петренко Л. М. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко // Професійно-технічна освіта. – 2013. – № 3. – С. 50–53.

31. Петренко Л. М. Філософські основи проектування технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Професійна освіта: проблеми і перспективи. – 2013. – Вип. 4. – С. 30–35.

32. Петренко Л. Педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічного навчального закладу / Л. Петренко // Нова педагогічна думка. – № 1. – 2013. – С. 94–98.

33. Петренко Л. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : монографія / Л. Петренко. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. – 456 с.

34. Петренко Л. М. Метод анализа иерархий в определении приоритетности организационно-педагогических условий развития информационно-аналитической компетентности руководителей учебных заведений / Л. М. Петренко, А. В. Мамонова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2014. – № 1. – С. 165–169 (Серия: педагогика, психология).

35. Петренко Л. Содержание информационно-аналитической компетентности руководителя профессионально-технического учебного заведения / Л. Петренко // Открытое и дистанционное образование. – 2014. – № 1 (53). – С. 88–93.

Опубліковані праці апробаційного характеру

36. Петренко Л. Морфологія інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів (емпіричні дані) / Л. Петренко / Зб. наук. пр. за матеріалами VI міжнар. конф. «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: навчальні середовища», (Київ, 22–23 листоп. 2011 р.) / Міжнар. наук.-навч. центр інформ. технологій та систем. – К. : Академперіодика НАН України, 2011. – С. 449–455.

37. Петренко Л. М. Методичні аспекти розвитку професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко / Метод. посіб. «Педагог професійної школи» за матеріалами III всеукр. семінару «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі» / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. Л. В. Нестерової]. – К. : ФО-П Поліщук О. В., 2011. – Вип. 4. – 300 с.

38. Петренко Л. М. Педагогічний аналіз як складова процесу забезпечення якості освіти в професійно-технічному навчальному закладі / Л. М. Петренко / Зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. круг. столу «Педагогічні проблеми забезпечення

якості професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції» (Павлоград, 15 квітня 2011 р.). – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – С. 13–16.

39. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична компетентність – невід’ємна складова керівника професійно-технічного навчального закладу / Л. М. Петренко / Управління в освіті : зб. матеріалів V міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 14–16 квіт. 2011 р.) / відп. Л. Д. Кизименко. – Львів : Львівська політехніки, 2011. – С. 246–247.

40. Петренко Л. М. Підготовка до інформаційно-аналітичної діяльності керівників навчальних закладів у системі неперервної освіти / Л. М. Петренко / Сучасні проблеми підготовки фахівців до соціальної та культурної діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Київ, 14 квіт. 2011 р.) / [за заг. ред. Л. М. Степаненко]. – К. : КІСКЗ. – 2011. – С. 251–253.

41. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична діяльність як атрибут професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 22–24 верес. 2011 р.). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2011. – Ч. 2. – С. 123–126.

42. Петренко Л. М. Інформаційно-аналітична діяльність керівника – основа формування інформаційної системи в ПТНЗ / Л. М. Петренко / Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 14–17 верес. 2011 р.). – К. : Національний ун-т біоресурсів і природокористування України, 2011. – С. 61–62.

43. Петренко Л. М. Аналіз соціальної інформації як складова педагогічного проектування / Л. М. Петренко / Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка. – 2011. – С. 86–87.

44. Петренко Л. М. Стан роботи з інформацією в сучасному професійно-технічному навчальному закладі / Л. М. Петренко / Система підвищення функціональної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : матеріали наук.-практ. семінару, (Київ, 19 жовт. 2011 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України / за заг. ред.: В. О. Радкевич, В. І. Свистун. – К. : ПТО НАПН України, 2011. – С. 77–78.

45. Петренко Л. М. Чинники сталого розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Система роботи ПТНЗ з формування професійно-мобільного кваліфікованого робітника : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Кривий Ріг, 23–24 листоп. 2011 р.) / Інститут ПТО НАПН України ; [за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої]. – Кривий Ріг, 2011. – С. 103–104.

46. Петренко Л. М. Компетентностный подход к развитию профессионализма руководителей профессионально-технических учебных заведений / Л. М. Петренко // Сб. науч. трудов по материалам II междунар. науч. конф. «Инновация, качество, образование и развитие», (Баку, Азербайджан, 7–9 июня 2012 г.) [под общ. ред. А. Д. Заманова]. – С. 206–209 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bprkiyi.edu.az/yeni/2012/10/29/1452/>

47. Петренко Л. М. Методологічні основи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Зб. наук. пр. за матеріалами VIII міжнар. конф. «Стратегія якості у промисловості і освіті», (Болгарія, Варна, 8–15 черв. 2012 р.) : матеріали : у 3-х т. – Т. 3 / [упоряд.: Хохлова Т. С., Хохлов В. О., Ступак Ю. О.]. – Дніпропетровськ-Варна, 2012. – С. 302–305.

48. Петренко Л. М. Педагогічне моделювання інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Системний аналіз. Інформатика. Управління (САІУ) : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 14–16 берез. 2012 р.). – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 225–226.

49. Петренко Л. М. Інваріантне моделювання – пріоритетний науковий підхід до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали звітної наук.-практ. конф., (Київ, 29 берез. 2012 р.) / [за заг. ред. В. О. Радкевич]. – К. : ІПТО НАПН України, 2012. – С. 207–210.

50. Петренко Л. Модель інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко // Матеріали наук.-практ. семінару «Децентралізація управління професійно-технічною освітою: теорія і практика», (Київ, 17 трав. 2012 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. І. Свистун]. – К. : ІПТО НАПН України, 2012. – С. 63–67.

51. Петренко Л. М. Системне моделювання розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Ольвійський форум – 2012: стратегії України в геополітичному просторі», (Севастополь, Крим, 6–10 черв. 2012 р.). – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Т. 4. – С. 36–38.

52. Петренко Л. М. Самообразование руководителей профессионально-технических учебных заведений и условия его активизации / Л. М. Петренко // Матеріали I-ої міжнарод. науч.-практ. конф. «Проектирование образовательного пространства – современные ориентиры», (Дніпропетровськ, 24–26 жовт. 2012 р.). – Днепропетровск : ГУЗ «МВПУ ПИТ», 2012. – С. 173–176.

53. Петренко Л. М. Особенности управления самообразовательной деятельностью руководителей профессионально-технических учебных заведений в условиях развития киберпространства / Л. М. Петренко // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Кіберагресія: психолого-педагогічні та кібернетичні проблеми безпеки», (Луганськ, 12–14 листоп. 2012 р.) / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – С. 81–91.

54. Петренко Л. Система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко // Матеріали звітної наук.-практ. конф. «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання», (Київ, 29 берез. 2013 р.) / Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України ; за заг. ред. В. О. Радкевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2013. – С. 60–62.

55. Петренко Л. М. Варіативність технологій розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. М. Петренко // Матеріали міжнар. практи. конф. «Педагогіка А. С. Макаренка в

полікультурному освітньому просторі», присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка, (Полтава, 12–14 берез. 2013 р.) / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, 2013. – С. 138–139.

56. Петренко Л. М. Принципи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у контексті медіаосвіти / Л. М. Петренко // Зб. статей методол. семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив», (Київ, 3 квіт. 2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ispp.org.ua/files/1369216397.pdf>. – С. 584–595.

*Опубліковані праці, які додатково відображають наукові
результати дисертації*

57. Петренко Л. М. Організація самостійної навчальної діяльності студентів : курс лекцій / Л. М. Петренко. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2007. – 140 с.

58. Петренко Л. М. Модернізація управління професійною освітою у зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Л. М. Петренко // Вісник Черкаського університету. – 2009. – Вип. 146. – С. 30–35.

59. Петренко Л. Чинники впливу на організацію професійної освіти в Україні в умовах глобалізації / Л. Петренко // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – 2009. – № 17. – С. 119–123.

60. Петренко Л. М. Децентралізація управління професійно-технічними навчальними закладами – імператив державної регіональної політики / Л. М. Петренко // Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів : монографія. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2010. – С. 390–407.

61. Петренко Л. М. Децентралізація управління в теорії менеджменту / Л. М. Петренко // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua>

62. Петренко Л. М. Державно-громадське управління професійно-технічними навчальними закладами: теоретичні основи / Л. М. Петренко // Нові технології навчання. – 2010. – № 66, ч. 2. – С. 147–154.

63. Петренко Л. Конкурентоспроможність професійно-технічного навчального закладу та шляхи її досягнення / Л. Петренко // Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз : зб. наук. ст. методолог. семінару, (Київ, 17 берез. 2010 р.): у 2 ч. / [за ред.: В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало]. – К. : Пед. думка, 2010. – Ч. 1. – С. 134–140.

64. Петренко Л. М. Структурування інформації в управлінні якістю підготовки кваліфікованих робітників / Л. М. Петренко // Забезпечення якості освіти: теорія та практика : кол. монографія / під заг. ред. Н. В. Житник. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – С. 130–157.

65. Петренко Л. М. Професійна освіта і навчання в Україні: сучасні технології управління: методичний посібник / Л. М. Петренко, А. Р. Козак, С. П. Коваленко / за заг. ред. Петренко Л. М. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – 152 с.

66. Петренко Л. Формування базових компетенцій у майбутніх кваліфікованих робітників / Л. Петренко / Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. / [ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. – Вип. 1. – С. 152–164.

67. Теоретичні і методичні засади децентралізації управління професійно-технічним навчальним закладом // Децентралізація управління професійно-технічною освітою : монографія / авт. кол.: В. І. Свистун, Д. Д. Айстраханов, Г. В. Єльнікова [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 250–278.

АНОТАЦІЇ

Петренко Л. М. Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, 2014.

У дисертаційному дослідженні визначено структуру, розкрито зміст та розроблено модель інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. Автором розроблено та обґрунтовано систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, яка відображає динаміку цього процесу через реалізацію компонентів: концепція, організація та виконання.

Представлено методику розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, що включає: програму, розроблену на модульній основі; традиційні форми і методи навчання в поєднанні з інноваційними, а також інформаційно-комунікаційні технології; розроблений навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: алгоритми ефективної діяльності» та запропонований авторський блог «Керівник професійно-технічного навчального закладу».

Ключові слова: інформаційно-аналітична компетентність, інформаційно-аналітична діяльність, керівник, професійно-технічний навчальний заклад, система методичної роботи, технологія розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.

Петренко Л. М. Теория и методика развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт профессионально-технического образования НАПН Украины, Киев, 2014.

Диссертация посвящена актуальной проблеме развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений.

В диссертации обоснована авторская концепция развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений, цель которой заключается в создании целостной, открытой,

гибкой системы развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений.

Система развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений состоит из взаимосвязанных компонентов (концепции, организации, выполнения), реализация которых отображает динамику этого процесса. Концепция – совокупность взглядов о развитии информационно-аналитической компетентности. Организация – цель и задания, принципы и научные подходы, диагностика уровней развития, отбор и структуризация содержания, разработка учебно-методического обеспечения, методики, критериев и параметров оценивания уровней развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений. Выполнение – создание организационно-педагогических условий, организация групп для развития информационно-аналитической компетентности с использованием электронных портфолио, выбор средств коммуникации.

Определена структура информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений, которая состоит из компонентов: когнитивного, функционального и личностно-ориентированного, каждый из которых является системой. Содержание данной компетентности определяется взаимодействием и интеграцией этих компонентов, социальным заказом, требованиями общества и государства к личности и профессиональной деятельности. Разработанная модель информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений отображает ее структуру и содержание, отображает целостность этого качества, позволяет разрабатывать дальнейшие сценарии ее развития, проектировать разные варианты реализации и содержит механизм оценивания развития ее компонентов. Определены критерии развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений (когнитивный, функциональный и личностно-ценностный), которые отображают связи между всеми ее компонентами как системы и раскрываются через качественные показатели.

Определены организационно-педагогические условия развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений, разработана иерархическая модель, которая иллюстрирует наиболее значимые для первоочередного внедрения в систему методической работы областных учебно (научно)-методических центров ПТО.

Разработана методика развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений. Она включает программу, состоящую из теоретического, практического и творческого модулей. Предложены традиционные формы организации занятий (лекции, конференции, научно-практические семинары, методические семинары, консультации) в сочетании с инновационными (симпозиум, открытая дискуссия, лаборатория, тренинг, воркшоп, онлайн-общение, электронный семинар, составление списка основных идей, связанных с темой занятия, схема-коллаж за материалами лекции, самостоятельной работы с информацией, электронный

портфолио), методы (стади-кейс, проектирование), а также технологии: развития критического мышления, информационно-коммуникационные, электронный портфолио).

Усовершенствовано содержание и формы методической работы: онлайн-консультирование, электронный семинар, skype-конференция; уточнено сущность понятий «информационно-аналитическая компетентность руководителей профессионально-технических учебных заведений» и «информационно-аналитическая деятельность руководителей профессионально-технических учебных заведений».

Экспериментально проверена эффективность реализации концепции и внедрения системы развития информационно-аналитической компетентности руководителей профессионально-технических учебных заведений. Полученные результаты показали позитивную динамику развития всех компонентов данной компетентности участников эксперимента с учетом предложенных экспериментальных нововведений.

Ключевые слова: информационно-аналитическая компетентность, информационно-аналитическая деятельность, руководитель, профессионально-техническое учебное заведение, система методической работы, технология развития информационно-аналитической компетентности.

Petrenko L. M. The Theory and methodology of information and analytical competence development of vocational school heads. – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Pedagogics in speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2014.

The thesis has examined and grounded the development of information and analytical competence by the heads of vocational schools as a system that reflects the dynamics of this process through realisation of its components: of concept, organization and performance.

The methodology of information and analytical competence development of vocational school heads has been presented. It comprises module-based syllabus; traditional and innovative methods and technologies, the study guide «Information and Analytical Competence of Vocational Schools Heads: Algorithm of Efficiency» and the author's blog «Vocational School Manager».

Key words: information and analytical competence, information and analytical activities, head, vocational school, system of methodical work, the process of information and analytical competence development.